

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI**

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

B.SH.SAFAROV, I.I.AYUBOV

MOLIYA VA SOLIQLAR

TOSHKENT–2020

UDK: 336.1: 336.2

BBK: 65.26ya73

S 34

S-34 B.Sh.Safarov, I.I.Ayubov. Moliya va soliqlar //Darslik//. -T.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2020. 512 b.

ISBN 978–9943–6282–3–6

Darslikda moliya tizimi, moliya mexanizmi, sug'urta, davlat moliyasi, davlat byudjeti, mahalliy byudjetlar va ularning ahamiyati, soliq nazariyasi, soliqqa tortish amaliyoti, umumdavlat va mahalliy soliqlar bo'yicha asosiy masalalar yoritilgan. Har bir bobdan so'ng nazorat savollari, testlar, o'z-o'zini nazorat va muhokama qilish uchun savollar keltirilgan.

Darslik iqtisodiyot yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalarining 5230100 – Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, undan magistrlar, malaka oshirish kurslari tinglovchilari, korxona va tashkilotlarning moliyaviy menejerlari ham foydalanishlari mumkin.

В учебнике раскрыты такие понятия как, финансовая система, финансовый механизм, финансовая политика, страховой рынок, государственные финансы, местные бюджеты и их роль в рыночной экономике, а также социально-экономическая политика государства. После каждого раздела приводятся краткие ответы на вопросы по основным темам, тесты и контрольные вопросы для повторения и обсуждения.

Учебник предназначен для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлениям бакалавриата 5230100 – «Экономика», а также для преподавателей, магистров, слушателей курсов по повышению квалификации и для всех интересующихся. Учебник может быть использован для самообразования.

The manual is opened concepts the financial system, the financial mechanism, the financial policy, financial strategy, the financial control, the insurance, public finances, the budget, taxes, the local finance, local budgets and their and social and economic policy of the state in market economy. After each section short answers to questions on the basic themes, tests and control questions for repetition and discussion are resulted.

The manual is intended for students economic high schools trained on directions of a bachelor degree 5230100 - «Economic», teachers of professional colleges and practices, as well as for all interested, employees and specialists in financial departments, students of advanced training courses, can be used for self-education.

UDK: 336.1: 336.2

BBK: 65.26ya73

Mas'ul muharrir: Maxkamov B.Sh. – i.f.d, professor.

Taqrizchilar:

O.M.Pardaev – i.f.d, professor;

D.K.Usmanova – i.f.n, dotsent.

Darslik Samarqand davlat universiteti kengashining 2020 yil 8 iyuldagi 12-son qarori bilan nashrga tavsifiya etildi

ISBN 978–9943–6282–3–6

© B.Sh.Safarov, I.I.Ayubov, 2020;

© «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi» 2020.

KIRISH

Albatta, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish kerakli infratuzilma, ko‘p mablag‘ va mehnat resurslarini talab etishini juda yaxshi bilamiz. Biroq, qanchalik qiyin bo‘lmasin, bu ishga bugun kirishmasak, qachon kirishamiz?! Ertaga juda kech bo‘ladi. Shu bois, raqamli iqtisodiyotga faol o‘tish – kelgusi 5 yildagi eng ustuvor vazifalarimizdan biri bo‘ladi¹.

Sh. M. Mirziyoev

Moliya – murakkab iqtisodiy fan sifatida iqtisodiyot nazariyasi, makroiqtisodiyot, mikroiqtisodiyot, pul muomalasi va kredit va bank tizimini o‘zida qamrab oluvchi bilimlar sohasidir. Shu boisdan ham jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida, bozor munosabatlarning ajralmas qismi sifatida ahamiyatga molikdir.

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy bosqichi iqtisodiy o‘qishning jadal suratlariga erishishni ta’minlash, moliyaviy risklarni kamaytirish va ularning salbiy oqibatlarini bartaraf etishga, soliqlarning undiriluvchanligini yanada oshirish va samarali soliqqa tortish konsepsiyasini amaliyotga keng tatbiq qaratilganligidir. Ushbu masalalarning hal etilishi “Moliya va soliqlar” fanini o‘qitishda innovatsion usullarni rivojlantirish bilan uzviy bog‘liqdir. Ayniqsa moliya va soliqlar sohasida innovatsiyalar ta’lim texnologiyalaridan keng foydalanish mamlakatimizda zamonaviy iqtisodiy ta’limni rivojlantirishning tub mohiyatiga aylangan.

Shuning uchun ham iqtisodiy ta’lim yo‘nalishida ta’lim beruvchi institutlarning sifatli ta’lim xizmatlarini taklif etish darajasini oshirish va innovatsion o‘qitish usullarini joriy etishga keng e’tibor qaratish lozim.

“Moliya va soliqlar” fanini o‘rganish natijasida talabalar iqtisodiy kategoriya sifatida moliyaning ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati, moliya

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi // Xalq so‘zi, <http://xs.uz>, 2020-yil, 24-yanvar.

tizimining bo‘g‘inlari va ularning alohida tavsifi, turli mulkchilik shakllarida faoliyat yuritayotgan xo‘jalik subyektlari moliyasining xususiyatlari, sug‘urta munosabatlarining moliyaviy jihatlarini to‘g‘risida bilim ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar. Xalqaro moliyaviy munosabatlar va uning hozirgi globallashtirish sharoitidagi rivojlanish tendensiyalari, soliqlarning ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni, yuridik va jismoniy shaxslardan undiriladigan soliqlar to‘g‘risida bilim, malaka va ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar. “Moliya va soliqlar” fani iqtisodiy rivojlanishning bugungi sharoitida milliy iqtisodiyotda moliya tizimining ahamiyati qanchalik yuqori ekanligi va moliyaviy resurslarni vujudga kelishi va uni sarflanishining umumiy qonuniyatlari hamda mavjud mexanizmi to‘g‘risida nazariy va amaliy bilimlarni qamrab oladi.

Ushbu fan mamlakatimizda amalga oshirilayotgan byudjet-soliq siyosati va uning ustuvor yo‘nalishlarining ilmiy-nazariy asoslarini, soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasida ko‘zda tutilgan masalalarni ham qamrab oladi. Umuman fan davlatning moliya-soliq tizimi va uni hozirgi iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitidagi isloh qilishning ilmiy- nazariy asoslarini o‘zida ifodalaydi.

Ushbu darslik 5230100 – Iqtisodiyot ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun mo‘ljallangan ushbu “Moliya va soliqlar” fani bo‘yicha tayyorlangan bo‘lib, ixtisoslikning yangi DTS va malaka talablariga mos holda tayyorlangan.

Darslik talabalarining fanni o‘zlashtirishini yanada soddalashtirishga qaratilgan bo‘lib, har bir mavzu yakunida nazorat savollari, mustaqil ta’lim topshiriqlar va uy vazifasi uchun topshiriqlar berilgan. Har bir bob o‘z ichiga mavzu doirasida 5 ta test topshiriqlarini ham olgan holda o‘rganilayotgan paragraflarning yanada yoritilishini ta’minlaydi.

Mazkur darslikning soliqlar qismi O‘zbekiston Respublikasi soliqlar tizimi, soliqqa tortishni nazariy va amaliy jihatidan o‘rganish va talabalarda mazkur fan bo‘yicha mustahkam bilim ko‘nikmalarini shakllantirishni ko‘zda tutadi.

Darslikda keltirilgan soliqlar va soliqqa tortish bo‘yicha yoritilgan mavzular O‘zbekiston Respublikasi soliqlar tizimi, yuridik va jismoniy shaxslarni soliqqa tortish va ularni undirish tartibi,

umumdavlat soliqlari va mahalliy soliqlar hamda yig'img'lar tarkibi, ularni hisoblash hamda byudjetga to'lash, O'zbekiston Respublikasi soliq qonunchiligi, davlat soliq xizmati idoralari tizimi, soliq sohasidagi ishlarni yuritish, soliqlar bo'yicha imtiyozlar, rivojlangan xorijiy chet el mamlakatlarining soliqlar tizimi va ularning o'ziga xos xususiyatlarini o'rgatadi.

Darslikda qo'yilgan maqsadlardan kelib chiqqan holda quyidagi vazifalarni amalga oshirish belgilab olingan:

- iqtisodiy islohotlar sharoitida yuridik va jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar turlari, ularni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlarini nazariy va amaliy jihatdan yoritish;

- soliqlarni tuzilish tizimi va soliqqa tortish amaliyotini tashkil etish uslublarini o'rgatish;

- soliq qonunchiligi va soliq sohasidagi ishlarni yuritish bo'yicha qo'shimchalar, o'zgarishlarni kuzatib borish.

Darslik avvalo, 5230100 – Iqtisodiyot ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, undan tashkilot rahbarlari, magistrlar, korxona va tashkilotlarning moliyaviy menejerlari ham foydalanishlari mumkin. Ayniqsa, iqtisodchilar, buxgalterlar va auditorlarning ish faoliyatida dasturamal va amaliy qo'lanma vazifasini ham bajaradi.